

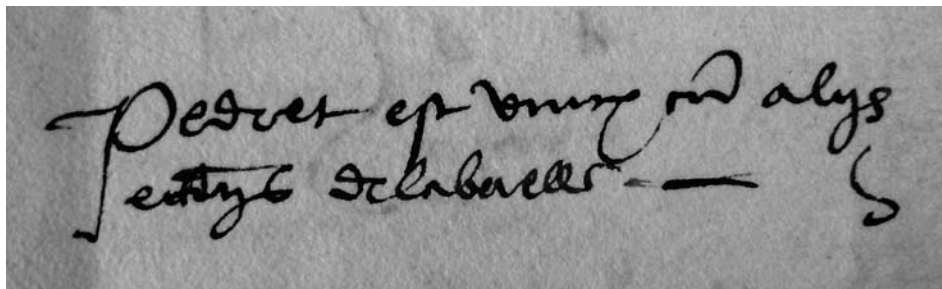
Noves dades sobre l'església de Sant Quirze de Pedret (Cercs)

Interior de l'església de Pedret, a la segona dècada del segle XX, quan era utilitzada com a "magatzem" agrícola. FOTO: A.D.A.C, ARXIU SPAL.

La recerca documental efectuada des del Servei de Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona sobre l'església de Sant Pere de Madrona, de Berga, va comportar la consulta d'alguns fons de l'Arxiu Diocesà de Solsona relatius a aquella parròquia i també a la de Santa Eulàlia de Berga. Durant el procés d'investigació van aparèixer algunes dades sobre l'església de Sant Quirze de Pedret i, aleshores, mossèn Enric Bartrina, director d'aquell arxiu, va facilitar la consulta d'unes sèries de la parròquia de Santa Maria de la Baells, on hi havia documents referents a l'església de Sant Quirze. Uns escrits que han servit per embastar bona part del discurs argumental del present article.

D'altra banda, en el fons fotogràfic Salvany de la Biblioteca de Catalunya es van trobar quatre fotografies de 1918 catalogades com a església de Pedret de l'Alt Empordà (capella del municipi de Pedret i Marzà dedicada a sant Esteve), que, en realitat, eren del temple homònim del Berguedà. Les imatges van ser preses l'any 1918 per Josep Salvany i Blanch (Martorell, 1866 - Barcelona, 1929), metge i soci del Centre Excursionista de Catalunya. Es conserven dues vistes de l'exterior, de la capçalera i del portal, i dues de l'interior, una de l'absidiola sud i una altra, la més interessant, d'un altar dedicat a sant Isidre, situat a l'extrem ponentí de la banda nord de la nau central. A més a més, també es va revisar documentació dels arxius eclesiàstics de la Seu d'Urgell (facilitada per l'arxiver mossèn Benigne Marquès), diòcesi a la qual va pertànyer Pedret fins a l'any 1593, quan es va instituir el bisbat de Solsona, al qual va adscriure's, tot i que no aportà gaires novetats.

Pedret és unit amb les altres esglésies de la Baells, segons un document de 1516.

FOTO: ARXIU DIOCESÀ D'URGELL.

Tres inventaris de robes i ornaments del segle XIX

El Concordat entre la Santa Seu i l'Estat espanyol de l'any 1851 preveia una reestructuració de parròquies per atendre les necessitats espirituals dels pobles d'Espanya i conjugar l'organització territorial i administrativa civil amb l'eclesiàstica, d'acord amb el model de partits judicials. Al bisbat de Solsona, la reorganització no es va fer efectiva tan ràpidament com en altres diòcesis, ja que les poblacions seu de partit judicial (Berga, Cervera i Solsona) també ho eren d'oficialat eclesiàstic. El primer projecte solsonenc d'arranjament parroquial no seria enviat al Ministeri de Gràcia i Justícia fins a l'any 1868.

Sis anys abans, Isidre Vilar, rector de l'església parroquial de Santa Maria de la Baells, va enviar un inventari de robes i ornaments del temple i de les seves sufragànies de Pedret, de Pont de Raventí i de Cercs al bisbat, arran d'aquell projecte. Pedret i Cercs estaven unides a la Baells almenys des de l'any 1516, quan, juntament amb la de Castellar del Riu, pagaven tres lliures i quinze sous al bisbat d'Urgell per dret de visita i altres emoluments; el 1574, Castellar ja se n'havia segregat. En les visites pastorals de 1575, 1576 i 1587, se citava la "*parrochiale Ecclesiam beate marie de la baells cum suis sufraganeis sancti Andree de Serchs et sancti quirici de pedret*". Entre aquelles dates consta com a rector de la Baells mossèn Joan Sala, que va ser l'encarregat de visitar les parròquies de l'oficialat de Berga el 1587. Respecte a Pedret, en la del dia 22 de maig de 1576 s'esmentava que: "*Item fonch fet manament als parrochians de la baells, de sergs y pedret compren quiscu dells de sa yglesia hu missal nou romá y assó de assí a la festa de Sant Joan de Juny primer vinent ex pena excomunicació y de III lliuras. [...] Item fonch fet manament als de pedret fallan [facin] huns vestiments a llur yglesia conforme los es estat ja manat en*

pena de excomunicació y duplicades penes"; en l'acta del 2 de desembre de 1587 es repetia que es comprés el missal per a Pedret. Pel que fa a la Baells, el 14 d'agost de 1575 es manava que "*fassan una abadia [rectoria] per lo rector de assí a carnestoltes en pena de excomunicació y de X lliuras*" i que "*adoben la teulada della iglesia y que adoben lo devant [la façana principal] de la iglesia que está per enderrocarse en pena de III lliuras y de excomunicació de assí a nadal proxim vinent*"; el 1587 es tornaria a repetir la primera provisió.

Segons l'inventari del 1862, a Pedret hi havia tres amits, dues albes, tres cingols, vuit casulles, cinc corporals, tres roquets, o sobrepellissos, una capa pluvial, un missal i un quadern de rèquiem. També s'inventa-

riaven catorze "*manteles*", entre els quals hi havia "*4 nuevos, uno para cada altar*". El 25 de novembre de 1878 s'hi havia d'instituir una confraria dedicada al sant rosari, però aquell dia no es va poder fer per culpa del mal temps i l'últim que se'n sap és que el 1894 ja estava erigida.

El 15 de gener de 1894, Josep Morgades i Gili, administrador apostòlic de Solsona (1891-1895) i bisbe de Vic (1882-1899) va sol·licitar un inventari de cadascuna de les parròquies de la diòcesi. El rector de la Baells, mossèn Josep Casals, va respondre a la petició el 14 de febrer següent. Expli-cava que "*Hay, además de la Parroquial, dos Anejas, la de los Santos Quirico y Julita de Pedret á hora y media de distancia con misa todas las fiestas á la salida del sol que corre á cuenta del Parroco y la de Nuestra Señora del Rosario del Pont de Rebatí (oficialmente Serchs) que corre á cuenta del Coadjutor que reside allí y tambien una capilla publica en el Cementerio, antes iglesia parroquial de Serchs y á cargo de la Parroquia*".

Entre les millores experimentades en els últims deu anys, citava adquisicions de robes, ornaments i teles per a la parroquial i la reparació del campanar del Pont

Inventari de l'església de Sant Quirze i Santa Julita de Pedret efectuat el 1896

"Caleixera	Una gran en la sagristia ab 4 calaixos i un armari sobre ab caleixets y capelleta per lo S. Christo.
Calser y veracreu	Un de plata y una vera creu de llauto.
Llautó	Un portapau, dos llantias, 10 candeleros, 2 palmatorias, uns incensers, una bacina ab la imatge de N ^a Sra del Roser.
Aram	Una pila de aram en las fons baptismals, un per la aygua beneita. (1)
Llauna	Una llanterna, 2 candeleros y 6 palmatorias.
Creus	Un S. Christo gran en son altar, una creu per profesos y 4 Ss. Christos petits.
Penons	Dos de domás vermell nous.
Caixas	2 una de comú plena de papers y altra per cosas retiradas totas en mal estat. Un confessorari gran
Campana	Una al campaná de 3 qq [quintars] 20 lliuras noba [nova]. (2)
Candeleros	4 de fusta platejats per lo altar major i altres 4 per lo del Roser.
Misals	Dos de mol vells ab los sans nous añadits y un cuader de Requiem.
Rituals	Un de Urgellense, dos de vells, los dos nous y el petit.
Tovallolas	Una de vermella.
Casullas	8, 3 vermelles, una bona, dos usadas, 2 blancas, una nova, altra regular, una negra molt usada, una morada y una verda nova.
Capas	Una negra y altra morada molt usadas.
Albas	3, dos en bon estat y una remendada.
Estoballas	8, dos per cada altar en bon estat y las 4 ab junta ampla.
Sota estoballas	8, dos per cada altar regulars.
Granachas [garnatxes]	3 algun tant usats, 3 singols, 4 purificadors, 4 lavavos y 3 corporals y una cadira en la sagristia.
Reliquiari	Una capsa en la qual hi ha un reliquiari que conté las reliquias de S. Quirsa y Sta Julita, las cuales el quondam [difunt] Dr Joseph Cortada Notari de Berga llegó en son testament en S Quirse de Pedret. La autentica esta al detrás tencada ab uns cargolets".

de Raventí, encara no acabada. Respecte a la fe i als costums, deia que al Pont hi havia molta indiferència i falta de pietat, tal vegada per l'arribada de forasters per treballar a les mines i altres tasques públiques, i que en les sufragànies es donava instrucció de catecisme i d'evangeli. Entre cases i número d'habitants, es comptaven 111 edificis i 466 persones: 28 cases i 116 habitants a la parroquial, 11 cases amb 46 habitants a Pedret i 72 cases, de les quals 50 estaven agrupades, amb 304 habitants a Cercs. També enumerava les robes, on constaven, entre altres peces: *"manteles: 5 para cada uno de los cinco altares de la parroquial; 3 para cada uno de los 6 altares laterales del Pont y 4 para el altar mayor; 5 en la iglesia de San Andrés de Serchs y 12 para la de Pedret"*. Comptant que al Pont hi havia tres tovalles per a cada altar, es dedueix que a Pedret hi continuaven havent els quatre altars citats el 1862.

El projecte d'arranjament de 1868 va ser retornat a Morgades el 1895 per tal que fos esmenat o refet. El 16 de març de 1896, el nou administrador apostòlic de la diòcesi de Solsona i bisbe de Tamasso (títol amb caràcter honorífic, d'una diòcesi extingida de Xipre), Ramon Riu i Cabanas (1895-1901), va dictar una nova demarcació, per la qual se suprimia la parròquia de la Baells. Juntament amb Pedret, s'unia a la nova parròquia de Nostra Senyora del Roser del Pont de Raventí i canviava de titular per denominar-se Sant Quirze de la Baells. L'arranjament preveia que *"se conservarán todas las iglesias que dejaren de ser parroquias ó auxiliares y la Capillas y Santuarios habilitados hoy para el culto, mientras los fieles continúen sosteniéndolas con sus limosnas, quedando todos los expresados templos sujetos á la matriz respectiva. De todos modos, al Diocesano corresponde disponer de los objetos destinados al culto, que en ellos existen"*. Aleshores, mossèn Casals va fer un nou inventari de Pedret (vegeu pàgina interior).

Tot i aquelles disposicions, el 24 de març de 1897, els propietaris, veïns i hisendats del poble de Pedret, amb l'alcalde de la Baells al capdavant, van enviar una instància a l'administrador apostòlic del bisbat, per reclamar l'assistència del rector de la Baells als oficis de Pedret. Exposaven que estaven agraïts perquè *"subsistiendo la iglesia de S. Quirico de Pedret como anexa del Curato de Santa Maria de la Baells, deja grato recuerdo à los tiempos actuales y para lo sucesivo de quedar al culto público el histórico templo, que perteneció en la antigüedad à importantes comunidades religiosas, como así aún lo demuestran en forma elocuentísima las*

pinturas al fresco que à pesar de las contingencias desastrosas de guerras y a través de largos tiempos, existen aún en el mismo templo, las que se imprimieran el siglo décimo de nuestra era cristiana". Però el rector feia tres diumenges que no hi celebrava i, després d'algunes discussions, va decidir retirar-hi els oficis. Els veïns van replicar que *"de no atenderse tan justa petición se verían dolorosamente privadas del pasto espiritual, y por lo mismo mas de cien almas de este pueblo, sin contar las que comprende la población flotante, que reside tambien en esta localidad, por trabajos públicos y explotaciones de fincas"*. El bisbat va respondre que, segons la nova demarcació, Pedret s'havia agregat a la parròquia de Santa Eulàlia de Berga. Per això, els recurrents havien de convenir l'assistència espiritual amb el rector de Berga. A la pràctica, això va comportar quedar-se sense missa dominical i que s'hi oficiés en comptades ocasions.

La definitiva agregació de Pedret a la parròquia de la Baells

La situació de Pedret va canviar dues dècades després, quan Joan Benlloch i Vivó, administrador apostòlic de Solsona i bisbe d'Hermòpolis (1901-1907), va emprendre una modificació de l'arranjament

Les pintures romàniques al fresc de l'absidiola sud l'any 1918, amb la part inferior drete interrompuda per un armariet encastat, on es guardava una patena i un cànir.

FOTO: BIBLIOTECA DE CATALUNYA. BARCELONA.

parroquial de 1896, aprovada el 17 d'abril de 1906. Aleshores Pedret va separar-se de Santa Eulàlia de Berga i s'agregà a la nova parròquia de Sant Quirze de la Baells, segregada de la del Pont de Raventí. Amb aquests canvis es va tornar a celebrar missa a Pedret. El 3 de juliol de 1909, Joan Costa, rector de la Baells, va sol·licitar al bisbat poder fer binació a la Baells i a Pedret (dues misses en un mateix dia) i, tres dies després, se li va donar permís per un termini de quatre anys.

El dia 1 de juliol de 1909, el rector de Berga, Joan Vilapúdua, va fer un nou inventari per tal de deixar constància del que hi havia a Pedret abans de traspassar la custòdia del temple a mossèn Costa. S'hi van referenciar els quatre altars de l'església, que eren: *"el altar mayor ó del Sto. Titular S. Quirico con cuatro imágenes de madera. El altar de Ntra Sra. del Rosario con su imagen de madera. El altar de S. Ysidro con su imagen de madera. El altar del Sto. Cristo con una imagen de unos seis palmos de largo y la imagen de la Virgen de los Dolores con*

vestido prolijo". També s'explicava que hi havia "Cinco aras correspondientes á los cuatro altares precitados y una de sobrante", "Cuatro juegos de sacras de madera" i un "Bautisterio [baptisterio] con una concha y un cucharon para bautizar, todo de cobre". La sagristia, que ocupava l'espai de l'absidiola nord, tenia una campana penjada en la porta oberta a sud i la majoria d'ornaments i robes citats en l'inventari de 1896.

Els retaules que presidien aquells altars van desaparèixer el 1936, però es coneix la seva ubicació pel croquis de la planta del temple que es va fer quan les seves meses van ser desmuntades pel contractista Modest Buchaca el dia 14 de desembre de 1959. El desmuntatge es va fer arran de la restauració de l'edifici endegada pel Servei de Catalogació i Conservació de Monuments de la Diputació de Barcelona, actual SPAL, i dirigida pel seu arquitecte en cap, Camil Pallàs, entre 1959 i 1964. Trenta anys després, entre 1989 i 1995, el mateix Servei tornaria a restaurar el temple, sota la direcció del seu cap, l'arquitecte Antoni González. Les meses estaven col·locades al voltant de la nau central, dues a la banda nord, una a l'absis i, la darrera, a la paret meridional del cos sud-est. Els dos primers altars es trobaven inscrits als arcs rodons formers que es van bastir per descarregar els murs que regruixaven l'interior de la nau i que suportaven la volta de canó apuntat que es va aixecar a finals del segle XIII. Eren uns elements sustentants que tapaven els arcs de ferradura que abans havien connectat l'àmbit central amb la nau lateral septentrional.

El retaule sota advocació de sant Isidre

Segons que s'observa en aquella fotografia feta per Salvany, l'altar es trobava a tocar del cor dels peus de la nau i estava constituït per una mesa emblanquinada, amb forma de piràmide truncada invertida, i per un retaule de fusta encaixat en l'arcada. (3) El retaule era format per taules pintades enmarcades en tres carrers distribuïts en predel·la, cos principal i àtic, separats per elements esculpits de caràcter arquitectònic: quatre pilastres a la predel·la; sengles columnes estriades amb capitells corintis al cos central, i dues franges verticals on havien d'haver-hi pilastres entre el carrer central i els laterals de l'àtic, sense relleu ni decoració. La predel·la se separava del cos central per mitjà d'una cornisa, i entre el cos central i l'àtic hi havia un fris decorat amb grutescos i amb querubins a

El retaule renaixentista dels peus de la nau del temple, presidit per una imatge de sant Isidre.

FOTO: BIBLIOTECA DE CATALUNYA. BARCELONA

la zona de l'entaulament de damunt dels capitells; l'àtic no presentava cap tipus de coronament, com ara un frontó, ni hi havia elements escultòrics entre els seus carrers.

El retaule estava presidit per una imatge de bulto de sant Isidre, allotjada en una fornícula amb una petxina per volta, situada al mig del cos central. El sant lluia els atributs propis: una pala llarga, amb la qual feia brollar una deu d'aigua, a la mà dreta, i un manat d'espigues de blat a l'esquerra. Al centre de la predel·la hi havia l'escena de l'Ecce Homo, o presentació de Crist per Pontius Pilatus al poble jueu, després de ser flagel·lat; al costat esquerre, l'escena de la presentació del nen Jesús en el temple, i a la dreta, una parella de sants (potser sant Domènec?) o apòstols no identificats, o bé una altra escena bíblica relacionada amb la vida de Jesús i Maria. Els laterals del cos central tenien dos pisos cadascun, amb l'anunciació i l'adoració dels pastors, al carrer de l'evangeli i de dalt a baix, i la visitació de Maria a la seva cosina Isabel, i l'epifania, en el carrer oposat. Pel que fa

a l'àtic, hi havia un calvari, amb Maria, Sant Joan i tal vegada Josep d'Arimatea, al peu de la creu, flanquejat per sant Joan evangelista al carrer de l'evangeli i sant Antoni de Pàdua al de l'epístola.

Es tractava d'un retaule d'estil renaixentista, del tipus denominat "*a la romana*" i que, per la seva composició reticular, era deutor de la retaulística gòtica, executada "*a la flamenca*". A Catalunya es va començar a implantar a inicis del segle XVI, de la mà del nou repertori arquitectònic i ornamental clàssic, amb la inclusió de bases, columnes estriades, capitells corintis, entaulaments i querubins, i grutescos disposats en frisos o bé *a candellieri*. Un tipus de retaule que va mantenir-se, pràcticament, durant tot el Cinc-cents, fins que, a finals de segle i a inicis del següent, es van començar a plantejar retaules mixtos, amb la introducció de fornícules amb escultures. Poc després, la preeminència de l'escultura sobre la pintura donaria lloc al retaule barroc del tipus salomònic.

Les primeres peces obrades "*a la romana*" van ser el desaparegut retaule major de Biosca, contractat per Blai Griu i Joan Garcia (1512), i el de Santa Elena de la seu de Girona, pintat per Antoni Norri i Pedro Fernández (1519-1521). Després s'executarien altres retaules, com ara

els de l'església de Sant Ramon del Pla de Santa Maria, el del Roser de l'església del monestir de Sant Cugat del Vallès, o el major de l'església de Sant Julià de Palou, a Granollers, datat de 1598. Positivament, aquestes peces, i també la de Pedret, segueixen el patró reticular amb algunes variants, respecte al número de carrers i de pisos, a l'emmarcament de l'escultura central, o bé al tractament de l'àtic, generalment coronat per un frontó triangular i voltat d'una gran voluta per banda, elements que no apareixen al retaule de Pedret.

Per tot això, la peça de Pedret pot qualificar-se de retaule renaixentista "a la romana" i datar-se de la segona meitat del segle XVI, potser fins i tot d'inicis del següent, tot i que, originalment, no estaria dedicat a sant Isidre. Isidro de Merlo y Quintana (Madrid, c. 1080-1172), va ser canonitzat el 1622 pel papa Gregori XV i des de llavors seria conegut com "San Isidro labrador". La seva devoció va estendre's ràpidament i, en poques dècades, substituï sant Galderic com a patró dels pagesos catalans, per això, és inversemblant que a Pedret li fos dedicat un retaule al segle XVI. A més, cap de les escenes laterals de la peça al·ludeix a la vida i miracles de sant Isidre, sinó a l'engendrament, naixença, martiri i mort de Jesús, per la qual cosa seria més probable que el retaule hagués estat dedicat a la mare de Déu o al sant Crist. Tal com suggereix Sitges i Molins, i si es confirmés que la figura que apareix en el requadre dret de la predel·la és sant Domènec, fundador de l'ordre dominicà el 1215, el retaule podria haver estat dedicat a Nostra Senyora del Roser, per ser aquest sant qui va instituir la devoció del rosari per inspiració de la Verge.

Notes

- (1) En l'inventari de la plata de l'església parroquial de la Baells s'esmentava una "altra capseta també ab dos vasos que se acostuma tenirlos á Pedret per batejar".
- (2) Pes que correspon a 132,8 quilos. D'una campana de Pedret, se'n té una notícia del 23 d'octubre de 1865, quan el rector de la Baells, Isidre Vilar, va enviar una carta al bisbat per informar sobre l'estat de la parròquia, on deia "por Pedret, la campana, bien".
- (3) Aquest retaule va ser descrit per X. Sitges i Molins en el número 60 de *L'EROL* (primavera de 1999)

Bibliografia

- "Al Reverendo, clero y fieles de la diócesis de Solsona". *Boletín oficial eclesiástico del Obispado de Solsona*, any XXIX, número 1, 15 de gener de 1894, p. 1-8.
- Arreglo parroquial de la Diócesis de Solsona. Suplemento al núm. 27 del Boletín oficial eclesiástico de la misma correspondiente al día 31 de diciembre de 1896*. Barcelona, Tipografía de la Casa Provincial de Caridad, 1896.
- BOSCH I VALLBONA, J. "L'art del retaule: retaulers i escultors a Catalunya (1600-1700 c.)". *Alba daurada. L'art del retaule a Catalunya*. Girona, 2006, p. 35-37.
- BURGUEÑO, J. "La divisió eclesiàstica en arxipresats a Catalunya (1800-2005)". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 60. Barcelona, 2005, p. 7-43.
- CAIXAL, A.; CARRASCO, M.A.; CASTELLANO, A.; GONZÁLEZ, A.; LACUESTA, R.; LÓPEZ, A. "Església de Sant Quirze de Pedret. Cercs". *La restauració objectiva (mètode SCCM de restauració monumental)*. Memòria SPAL 1993-1998, 2. Barcelona, 1999, p. 137-158.
- CASTELLANO, A. "Les fonts documentals". *Investigacions arqueològiques i històriques al Berguedà (II)*. Quaderns Científics i Tècnics, 6, llibre II, església de Sant Quirze de Pedret. Servei de Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona, Barcelona, 1995, p. 193.
- Diario de la restauración de la iglesia de Pedret. Escrito por el constructor de obras de Berga, Modesto Buchaca Guixé. Berga, 14 diciembre de 1959*, p. 2-4

[text inèdit mecanografiat, una còpia del qual es troba a l'arxiu SPAL].

GARRIGA, J. *L'època del Renaixement s. XVI*. Història de l'art català, IV. Barcelona, 1986, p. 54, 55, 126.

LACUESTA, R. *Restauració Monumental a Catalunya (segles XIX i XX)*. Les aportacions de la Diputació de Barcelona, II. Barcelona, 2000, p. 240-257.

Modificaciones del arreglo parroquial de la Diócesis de Solsona. Suplemento al núm. 7 del Boletín oficial eclesiástico de la misma correspondiente al día 1º de Abril de 1909. Manresa, Imprenta y encuadernaciones de San José 1909.

SITGES I MOLINS, X. "Els retaules renaixentistes del Berguedà". *L'EROL*, 60, primavera de 1999, p. 32-34.

Fons arxivístics consultats

Arxiu Diocesà de Solsona:

Fons de la parròquia de Santa Maria de la Baells; fons de correspondència de la parròquia de Santa Maria de la Baells (1865-1879), i fons Arreglo Parroquial de la Diócesi. Demarcación de las parroquias de la Diócesis segun el Arreglo Parroquial de 1896. Extracto. foli 64.

Arxius del bisbat d'Urgell:

Arxiu Diocesà d'Urgell: Visita, arriendo y establecimientos, 1574; Arriendo y visita, 1516; Visitas pastorales de 1575 i de 1576.

Arxiu Capitular d'Urgell: Visitas pastorales de Berga i Bagà, 1587.

David Galí i Raquel Lacuesta

Historiadors del Servei de Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona

www.fotoluigi.cat

Luigi disseny i fotografia d'alta qualitat
 impressió de tot tipus de documents en grans i petits formats
 FOTO foto-llibres venda de càmeres i accessoris multimèdia
 foto-decoració video o cinema a DVD producció audio-visual
 arxiu d'imatges objectes amb foto (àmplia gamma)
 fotografia comercial, estands, exposicions...
 estudi, reportatge, documental
 i més... **visita la nostra web**